

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШІНСЬКОГО»
Соціально-гуманітарний факультет, історико-філософське відділення

З В І Т
ПРО ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
на території Ананьївського та Балтського районів Одеської області
(Відкритий лист № 250/01616 від 12.06.18
Дозвіл № 22-202/18 від 31.07.18)

Присяжнюк О. М.
к. іст. н., доцент кафедри
всесвітньої історії та методології
науки

_____

(підпис)

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Історіографія.....	5
2. Польові дослідження.....	10
2.1. Поселення Гольма I (Попів Яр).....	10
2.2. Кургани Балтщини.....	11
3. Характеристика знахідок.....	13
3.1. Поселення Гольма I (Попів Яр)	
3.2. Точилове	
Висновки	14
Перелік джерел та літератури.....	15
Додаток А. Схеми та карти.....	18
Додаток Б. Фото шурфів та курганів.....	24
Додаток В. Фото знахідок.....	33
Додаток Г. Координати обстежених об'єктів.....	36
Додаток Д. Польовий опис знахідок	37

ВСТУП

Однією з нагальних проблем сучасного культурного будівництва в Україні є проблема збереження культурної спадщини і зокрема, археологічних об'єктів Південно-Західного регіону України – сучасної Одеської області. На території Одеської області на обліку та під охороною держави перебуває 4486 об'єктів культурної спадщини, з яких 1656 – об'єкти археологічної спадщини. Із зазначених об'єктів археологічної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України по Одеській області занесені лише 19 пам'яток археології, з них 16 національного, 3 місцевого значення.

Одним з дієвих шляхів охорони археологічних пам'яток, на наш погляд, є встановлення правового режиму земель історико-культурного призначення, оскільки саме за його допомогою можна забезпечити сучасне і майбутнє використання території пам'ятки виключно в інтересах її збереження та наукового вивчення. В той же час, однією із головних проблем при проведенні заходів щодо встановлення такого режиму є відсутність точної прив'язки археологічних пам'яток та даних про територію розповсюдження археологічного культурного шару пам'яток.

Нашими попередніми дослідженнями у 2011 р. за допомогою навігаційно-геодизичного приладу «GPS Garmin» були уточнені дані щодо прив'язки низки археологічних об'єктів розташованих на півночі Одеської області у тому числі на території Балтського району.

На території Балтського району обліковується 170 об'єктів культурної спадщини, з них 85 археологічних. Територія яку вони займають не визначена, що робить неможливим проведення всього комплексу заходів з їх збереження.

Особливістю даного регіону є значна кількість трипільських поселень, що відносяться до трипільської цивілізації, переважна більшість з них знаходяться на орних полях, через що поступово руйнуються внаслідок сільськогосподарської обробки полів. У 2017 р. нам вдалось за допомогою шурфування виявити східну межу культурного шару трипільського поселення Гольма I (Попів Яр).

Для створення облікової документації на дану пам'ятку та визначення її території необхідні данні про розповсюдження археологічного культурного шару, які можливо здобути в наслідок проведення шурфувань. Саме це обумовило спрямування нашого наукового інтересу на продовження дослідження пам'ятки археології – поселення трипільського Гольма I (Попів Яр).

Відповідно до наукової теми кафедри всесвітньої історії та методології науки «Міждисциплінарні методи та методології історичного пізнання», яка була затверджена до виконання рішенням Вченої ради Південноукраїнського національного педагогічного університету (протокол № 5 від 29 грудня 2016 р.), нами під час проведення археологічної практики у 2018 році було проведено обстеження та встановлено координати цілої низки археологічних об'єктів на території Ананьївського та Балтського районів Одеської області. Крім того, продовжено шурфування трипільського поселення Гольма I (Попів Яр) з метою з'ясування потужності і території розповсюдження культурного шару.

1. Історіографія

Історія вивчення археологічних об'єктів, що розміщуються на території сучасних Ананьївського та Балтського районів Одеської області починається ще за дореволюційних часів. Сучасний Балтський район входив до складу Балтського повіту Подільської губернії, а Ананьївський до Ананьївського повіту Херсонської губернії.

Одним з перших джерел, що містить графічну інформацію про археологічні об'єкти згаданого регіону є «Трехверстная военная топографическая карта Западной части Российской империи». На карті позначені умовними позначками крім населених місць, доріг лісів, мостів та іншого – кургани. Ця карта, що складалась у період 1860-1890 років, охоплює всі європейські губернії Російської імперії, у тому числі Подільську і Херсонську [20].

У 1894 році Володимир Миколайович Ястребов у своїй праці «Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии», намагався описати та локалізувати кургани і городища Херсонської губернії, у тому числі Ананьївського повіту, про які йому стало відомо та які він обстежував під час своїх експедицій [23].

Вперше археологічні дослідження поселень та курганів біля с. Кринички Балтського району провів родоначальник вітчизняної археології Володимир Боніфатійович Антонович [17]. Ним була розкопана група курганів, два з яких містили знахідки скіфського часу [16] та поселення трипільської і черняхівської культур [4, с. 36, 257, 283, 285]. Продовжив у 1891 році археологічні дослідження В. Б. Антоновича у с. Кринички Балтського району його соратник уродженець Балтщини Іполіт Чеславович Зборовський. Він продовжив розкопки в с. Кринички трипільського поселення розпочаті В. Б. Антоновичем та розкопав три кургани [15, с. 255].

Одним з перших дослідників, який приділив увагу системному вивченню археологічних об'єктів 12 повітів Подільської губернії, у тому числі Балтського

повіту, був Юхим Йосипович Сіцинський (Сецинський). Ним у праці «Археологическая карта Подольской губернии» у 1901 році були описані залишки городищ, земляні укріплення (вали) та курганні могильники. Крім того, він детально зафіксував та описав знахідки скарбів монет на території Поділля від давньоримського часу до пізнього середньовіччя. У своїй карті Ю. Й. Сіцинський (Сецинський) відмічав навіть випадкові поодинокі знахідки кераміки та різних стародавніх знарядь праці [15].

Своєрідним твором, що описує перекази про скарби та подає цінну інформацію про розкопки археологічних об'єктів Херсонської губернії у тому числі Ананьївського повіту, є книга «Клады и древности Херсонской губернии» Віктора Івановича Гошкевича. [5]. У ній в 1903 році він наводить свідчення про масштабні грабіжницькі розкопки курганів, випадкові знахідки та наукові вишукування археологічних об'єктів у регіоні що нас цікавить у ХІХ – першій половині ХХ ст.

З 1909 по 1913 рр. Сергієм Свиридовичем Гамченко проводилися розкопки трипільського та черняхівського поселень біля с. Кринички, трипільського біля с. Коритного та масштабні розвідки поблизу сіл Кринички, Коритне, Перейма, Шляхове [2, с. 31-41].

Подальше системне вивчення археологічних об'єктів цього регіону було перервано подіями першої та другої світових воєн. І лише згодом, після закінчення другої світової війни та післявоєнної відбудови, систематизація відомостей про археологічні об'єкти регіону півночі Одеської області продовжилась.

Першою повоєнною працею, яка охопила в собі всі відомі на той час археологічні об'єкти, основні відомості про їх дослідження та знахідки з території сучасних Ананьївського та Балтського районів, є монографія Ірини Василівни Фабріціус «Археологическая карта Причерноморья Украинской ССР» видана у 1951 році [21].

В повоєнні роки єдиною науковою установою, яка проводила археологічні дослідження на території Одеської області, був Одеський

археологічний музей. В залежності від мікрорегіону області, який досліджувався, археологічні експедиції музею отримували відповідні назви.

Так, масштабні розвідки на території Балтського району були проведені загонами Кодимо-Дністровської експедиції. Загін під керівництвом Емілії Федорівни Патокової провів розвідки в долині р. Савранки [11; 13; 10]. Інший загін цієї експедиції під керівництвом Лідії Григорівни Гаркуши обстежив долину р. Кодима [3, с. 99].

Саме під час обстеження у 1955 році територій північних районів Одеської області, для їх подальшого інтенсивного використання під розширення інфраструктури, археологами Л. Г. Гаркушею та А. Н. Єрмолаєвою було обстежено низку археологічних об'єктів в басейні р. Кодими та відкрито поселення трипільське Гольма I, яке локалізується Л. Г. Гаркушею на схилах балки «Попів Яр» на території Гольмянської сільської ради Балтського району Одеської області [3, с. 99].

Протягом 1957-1958 рр. на території Балтського району проводились інтенсивні розкопки черняхівського поселення Лабушна Посад та могильника біля с. Кринички Ерастом Олексійовичем Симоновичем [19].

На території Балтського району у 1972 та 1973 роках були проведені археологічні розвідки в долинах річок Кодими та Савранки, завдяки яким було обстежено існуючі археологічні об'єкти та відкрито цілий рад нових [18].

Інтенсивний розвиток виробничої інфраструктури вимагав дослідження археологічних об'єктів, що потрапляли до зон будівництва, призводив до розширення діяльності з вивчення археологічних об'єктів Південно-Західного Причорномор'я Одеського археологічного музею шляхом створення 27 жовтня 1975 року Відділу археології Північно-Західного Причорномор'я. В рамках Відділу діяли археологічні експедиції, що вивчали окремі регіони Одеської області. Так, для подолання серйозного відставання у вивченні межиріччя Дніпра та Південного Бугу по відношенню до межиріччя Дунаю та Дністра була створена Буго-

Дністровська експедиція, яка на жаль не змогла це відставання надолужити переважно працюючи в Нижньому Подністров'ї [9, с. 104].

У 1988 році відновлюється діяльність Буго-Дністровської експедиції під керівництвом Ігоря Вікторовича Сапожнікова, яка проводила розвідки для створення Одеського тому «Свода памятников истории и культуры Одесской области», на жаль так і не виданого, у північних районах Одеської області. Нею було відкрито близько 100 нових археологічних об'єктів та перевірений стан 20 раніше відомих [14, с. 122].

В результаті опрацювання матеріалів зібраних для Одеського тому «Свода памятников истории и культуры Одесской области» вище згадане поселення Гольма I було, прийняте під охорону рішенням облвиконкому №381 від 27.07.1971 р. (в переліках помилково прив'язано до урочища Полив Яр) [6].

У довідковому виданні – «Справочник археологических памятников Одесской области», яке охопило майже всі відомі на момент публікації археологічні об'єкти Одеської області у тому числі північних районів, біля села Гольма зазначається два трипільських поселення на лівому березі р. Кодима. Гольма I навпроти вівчарні та Гольма II в 0,2 км від берегу на схилах балки «Полив Яр». Укладачами довідника повторюється помилка, яка потрапила у переліки рішення про взяття їх під охорону держави [1, с. 29].

Серед відкритих Буго-Дністровською експедицією археологічних об'єктів нас цікавить двошарове поселення Точилове, що зафіксоване біля с. Точилове Ананьївського району Одеської області, яке на жаль досі немає навіть статусу щойно виявленого археологічного об'єкта. Розташоване на високому мису лівого берега Точиловської балки, в 100 м на північний схід від садиб села. Площа поселення 500-550x200-250 м, витягнуто з південного сходу на північний захід на висоті 40-50 м над дном Точиловської балки. Зібраний матеріал віднесено до кінця етапу VII – початку етапу CI культури Трипілля-Кукутені. На території поселення зустрічається кераміка II – III ст. [12, с. 113].

У 1986 р. Майданецьким загоном Трипільської експедиції було обстежено долину річки Кодима, у тому числі на території Балтського району Одеської області, та відкрите поселення Познанка I [22].

В I томі Енциклопедії Трипільської цивілізації наведено реєстр трипільських пам'яток, в якому під №103 зазначено Познанка I місцезнаходження трипільського часу, що знаходиться біля с. Познанка Любашівського району Одеської області (0,3 км на захід від села в 25 м від дороги Познанка-Гольма) [8, с. 644].

За останніми дослідженнями, що узагальнюють регіональні здобутки на ниві вивчення археологічних об'єктів, поселення Точилове авторами колективної монографії «Древние культуры Северо-Западного Причерноморья» віднесено до Пізньоскіфської культури [7].

Таким чином, до початку наших робіт на території Ананьївського та Балтського районів Одеської області була відома велика кількість археологічних об'єктів. Разом з уточненням місцезнаходження вже відомих ми намагались знайти нові археологічні об'єкти.

2. Польові дослідження

2.1. Поселення Гольма I (Попів Яр)

На початку вересня 2018 р. нами були проведені наукові археологічні дослідження (шурфування) з метою визначення потужності культурного шару та північної межі території розповсюдження об'єкта археологічної спадщини – Гольма I (Попів Яр) на території правого похилого схилу балки по якій протікає притока р. Кодима (Див. Додаток А. Рис. А.1).

Попередніми дослідженнями у 2017 році було виявлено культурний шар поселення лише в одному шурфі з трьох у шурфі №1. Потужність зафіксованого у цьому шурфі культурного шару 20 – 25 см є світлішим за кольором від перекриваючого його шару орного чорнозему.

За результатами проведених у 2017 р. досліджень була виявлена східна межа культурного шару поселення Гольма I (Попів Яр) проходить по середині правого схилу балки безіменного притоку р. Кодими повторюючи природній вигин балки, в 10 метрах від східного борту шурфу №2 між ним та земляною греблею, що перегороджує балку.

Північної межі встановити не вдалося, та було висунуто припущення що вона пролягає південніше від закладених шурфів № 2 та № 3. Це і зумовило закладення шурфів у 2018 р на території між шурфами №2, 3 та №1 (Див. Додаток А. Рис. А. 1).

У 2018 р. поле, на якому знаходиться пам'ятка, було засаджено соняшником, що дещо ускладнювало проведення робіт та заважало як шурфуванню, так і збиранню підйомного матеріала.

Нумерацію шурфів у 2018 р. було вирішено продовжити. Для досягнення поставленої мети, а саме визначення північної межі поселення, було закладено два пошукові шурфи №4 та №5 розміром 1x1 м, за допомогою яких планувалось

виявити північну межу розповсюдження культурного шару вищезазначеного об'єкта (Див. Додаток А. Рис. А. 1).

Ґрунт у зазначених шурфах поділявся на два шари, перший чорнозем товщиною 50 см чорного кольору, другий, більш щільний, суглинок товщиною 75 см від темно коричневого до світло коричневого кольору. Материк світло гірчичного кольору.

В обох закладених у 2018 р. шурфах археологічного матеріалу виявлено не було та культурного шару не зафіксовано (Див. Додаток Б. Фото. Б. 1, Б. 2).

Для поповнення колекції кераміки з зазначеного поселення, що зберігається у фондах ОАМ НАН України було зібрано підйомний матеріал (Див. Додаток Г).

На поверхні орного поля кольорових плям ґрунту або щільних скупчень фрагментів глиняної обмазки та керамічного бою виявлено не було. Підйомний матеріал був зосереджений на північно-східній частині мису утвореного долиною річки Кодими та її безіменного притока, який тече по дні балки Попів Яр.

Для фіксації більш точного просторового положення шурфів (розміри 1x1 м) за допомогою GPS було визначено координати їх північно-східних кутів (Див. Додаток Г).

2.2. Кургани Балтщини

Курганна група біля с. Мирони

Група курганів складається з 5 курганів витягнутих ланцюжком по водорозподілу між р. Кодимою та її безіменною притокою між селами Мирони та Сінне Балтського району Одеської області. Нами були обстеженні 4 з них, які пронумеровані за розташуванням з права на ліво від м. Балта №1, №2, №3, №4 (Див. Додаток А. Рис. А. 4).

Три з яких відображені ще на Трьохверстній військовій топографічній мапі Шуберта, ряд XXVII, лист 8, але без вказівки їх висот (Див. Додаток А. Рис. А. 3).

Перший з Миронівських курганів №1, найближчий в ланцюжку до м. Балти, сильно розораний має остаточно висоту насипу 20 см діаметр 15 м (Див. Додаток Б. Рис. Б. 3).

Курган №2, наступний у ланцюжку, теж піддається оранці та має остаточно висоту насипу 50 см діаметр 35 м (Див. Додаток Б. Рис. Б. 4).

Курган №3, розташований за другим по водорозподілу від м. Балта, також сильно розораний, має остаточно висоту 20 см діаметр 20 м та сплюснену верхівку (Див. Додаток Б. Рис. Б. 5).

Курган №4, наступний у ланцюжку, теж піддається оранці, насип має більш світлий колір порівняно з оточуючим його ґрунтом, також сильно розораний, має остаточно висоту насипу 25-30 см діаметр 25 м (Див. Додаток Б. Рис. Б. 6).

Курганна група біля с. Плоске

Група курганів складається з двох курганів розташованих на північний схід від с. Плоске (Див. Додаток А. Рис. А. 5).

Курган №1, розташований ближче до села Плоске, піддається оранці, насип має форму наближену до напівсферичної, висотою 30 см діаметром 35 м (Див. Додаток Б. Рис. Б. 7).

Курган №2, розташований подалі від с. Плоске, теж піддається оранці, висота насипу 50 см діаметром 50 м теж має форму наближену до напівсферичної (Див. Додаток Б. Рис. Б. 8).

Курган №1 біля с. Пужайкове

Курган №1 розташований біля села Пужайкове задернований та зарослий невеликим чагарником і деревом, містить сліди розкопок (у центрі насипу величезна яма), інтенсивно розоряється при обробці поля навколо насипу на полі сліди кам'яної крихти, насип висотою 2 м діаметр 40 м (Див. Додаток Б. Рис. Б. 9).

3. Характеристика знахідок

3.1. Поселення Гольма I (Попів Яр)

У зв'язку з відсутністю культурного шару у шурфах знахідки представлені лише підйомним матеріалом. Кількісні показники знахідок у тому числі різних частин посудин представлені в польовому описі (Див. Додаток Д. Табл. Д. 1). Самим численними знахідками є фрагменти кераміки. Серед них переважна більшість, це фрагменти посудин т.з. столової кераміки 103 стінок (деякі з яких орнаментовані темно-коричневою фарбою Див. Додаток В. Рис. В. 5), 5 вінця (Див. Додаток В. Рис. В.1, В. 2), 4 ручки (Див. Додаток В. Рис. В. 3, В. 4), 3 фрагменти глиняної обмазки червоного кольору. Серед керамічних знахідок знайдено два фрагменти які були обпалені. Серед кераміки, яка безумовно відноситься до трипільського часу, трапляються фрагменти більш щільні за структурою що можна віднести до черняхівської культури (Див. Додаток В. Рис. В. 3, В. 4).

Крім того серед знахідок міститься два фрагменти каміння (уламки кварциту, який за структурою нагадує кам'яну сіль) та фрагмент черепу тварини (сучасний).

3.2. Поселення Точилове

Шурфування не проводилось, знахідки представлені лише підйомним матеріалом. 86 фрагментів невеликого розміру (від 1x1 см до 4x5 см) стінок ліпних посудин. Скоріш за все поле, на якому розташоване поселення, піддавалось дискуванню, в наслідок чого і без того невеликі фрагменти було ще більше подрібнено. Всю зібрану кераміку можна віднести до I-III ст. н.е.

ВИСНОВКИ

1. Нами було обстежено ряд археологічних об'єктів, та встановлено що всі вони потребують невідкладних охоронних заходів, з встановлення режиму використання територій на яких вони розташовані. З використанням здобутої внаслідок проведеної розвідки інформації складено облікову документацію на зазначені об'єкти, яка буде представлена на розгляд Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Одеській обласній державній адміністрації.

2. За результатами проведених досліджень у 2018 р. можна стверджувати, що північна межа розповсюдження культурного шару поселення трипільського Гольма I (Попів Яр) проходить південніше закладених шурфів №4 та №5. Східна межа поселення, як ми встановили у 2017 р. проходить по середині правого схилу балки безіменного притоку р. Кодими повторюючи природній вигин балки, в 10 метрах від східного борту шурфу №2 між ним та земляною греблею, що перегороджує балку (Див. Додаток А. Рис. А. 1).

Виявлені факти також підтверджують припущення Л. Г. Гаркуши та А. Н. Єрмолаєвої що поселення трипільське Гольма I (Попів Яр) має невелику площу (за припущенням вказаних дослідників 25 x 50 м).

3. Обстеження нами поселення Точилове дає можливість припускати, що крім двошарової частини зафіксованої першовідкривачами існує і локальна частина яка містить лише знахідки I-III ст. н. е. Це припущення та визначення меж розповсюдження культурних шарів поселення Точилово можливо підтвердити лише шурфуванням.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Археологические памятники Одесской области (справочник) / Гудкова А. В., Охотников С. Б., Субботин Л. В., Черняков И. Т. – Одесса, 1991. – 184 с.
2. Гамченко С. Спостереження над даними дослідів Трипільської культури 1909–1913 рр. // Трипільська культура на Україні. – К., 1926. — Вип. 1. - С. 31-41.
3. Гаркуша Л. Г. Археологічні пам'ятки в басейні р. Кодими (Одес. обл.) // МАПП. – 1959. – Вип. 2. – С. 99–101.
4. Гольдман В. К. Памятники старины в Подолии. – Каменец-Подольск, 1901. – С. 36, 257, 283, 285.
5. Гошкевич В. И. Клады и древности Херсонской губернии. Книга первая. С художественными иллюстрациями. — Херсон: Типография 'ЮГА' (В. И. Гошкевича) 1903 г. [2], III, 176, II с., 20 л. илл.
6. ДАОО. Ф-7376, Опис. 2, справа, №5.
7. Древние культуры Северо-Западного Причерноморья (к 95-летию Национальной академии наук Украины) / Отв. ред. И. В. Бруйко, Т. Л. Самойлова. – Одесса: Одесский археологический музей, СМИЛ, 2013. – 902 с.
8. Енциклопедія Трипільської цивілізації / Авт. кол.: Бурдо Н. Б. (відп. секр.), Відейко М. Ю. (гол. ред.), Дергачов В. О., Дудкін В. П., Журавльов О. П., Індутний В. В., Квітницький М. В., Клочко В. І., Кочкін І. Т., Овчинников Е. В., Пашкевич Г. О., Петрунь В. Ф., Пічкур Є. В., Платонов С. М., Поліщук Л. Ю., Риндіна Н. В., Тарута С. О., Ткачук Т. М., Хорошилов Г. А., Цвек О. В., Шаповалов Г. І., Шиянова Г. В., Якубенко О. О. Міністерство культури і мистецтв України; Державне підприємство Книжкова палата України ім. Івана Федорова; Національна комісія України у справах ЮНЕСКО; Корпорація «Індустріальна спілка Донбасу»; ЗАТ «Петроїмпекс». – Т. 1. – Кн. 1. – К., 2004. – 703 с.
9. Іваніченко Л. М. Діяльність Відділу археології Північно-Західного Причорномор'я по охороні пам'яток Одеської області: кінець 70-х – 80-ті

рр. XX ст. // Лукомор'я: Археологія, Етнологія, Історія Північно-Західного Причорномор'я. - Вип 6. – 2012-2013. – С. 104.

10. Патокова Е. Ф. Археологічні пам'ятки по течії р. Савранки // Матеріали з археології Північного Причорномор'я. – Одесса, 1959. – Вип. 2. – С. 133.

11. Патокова Э. Ф. Дневник разведки по маршруту Кодыма – Саврань – Кривое Озеро Одесской области в 1955 г. // Архив ОАМ НАНУ, инв. № 70955/2.

12. Петренко В. Г. Полищук Л. Ю., Сапожников И. В. Новые археологические памятники в Северных районах Одесской обл. (Эпоха камня и медный век). // Древности Причерноморских степей. Сборник научных статей. – К, 1993. – С. 103 – 114.

13. Подмогильная Г. А. Дневник разведки по маршруту Кодыма – Песчаны – Саврань – Кривое Озеро Одесской области в 1955 г. // Архив ОАМ НАНУ, инв. №70955/1.

14. Сапожников И. В. Археологические разведки для «Свода памятников истории и культуры Одесской области» в 1988 году. // Воспитание историей. Тезисы Первой обласной историко-краеведческой научно-практической колнференции, посвященной 200-летию Одессы, (27-28 июня 1989 г.) – Одесса, 1989. – С. 122.

15. Сецинский Е. Археологическая карта Подольской губернии // Труды XI археологического съезда. - М., 1901. - Т.1. - С. 255.

16. Спицин А. А. Курганы скифов пахарей. // ИАК. - Вып. 65. – П., 1918. – С. 120.

17. Спицин А. А. Обзорение некоторых губерний и областей России в археологическом отношении // ЗРАО. - Т.11. - СПб, 1899. - С. 278.

18. Станко В. Н. Отчет разведочного отряда археологической экспедиции Одесского госуниверситета в 1972-1973 гг. // Архив ОАМ НАНУ, инв. № 85201.

19. Сымонович Э. А. Памятники черняховской культуры в с. Кринички (по материалам Гамченко С. С. и раскопкам 1957-1958 гг.) // МИА. - №82. – М., 1960. – С. 239-252.

20. Трехверстная военная топографическая карта Российской империи Шуберта. Ряд XXVII, лист 8 (Балтський); и Ряд XXVII, лист 8 (Ананьевский).
21. Фабрициус, И. В. Археологическая карта Причерноморья Украинской ССР. – Киев: Изд-во АН УССР, 1951. – 128, [2] с., [12] л. фото : ил.
22. Шмаглий Н. М., Видейко М. Ю. Отчет о работе Майданецкого отряда Трипольской экспедиции в 1986 г. // НА ІА НАНУ. — № 1986/2а.
23. Ястребов В. Н. Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии // Записки Императорского Одесского Общества истории и древностей. – Одесса, 1894, Т. XVII. – С. 63-176.

ДОДАТОК А

Рис. А.1. Схема розміщення шурфів.

Рис. А.2. Схема розташування поселення Точиливе.

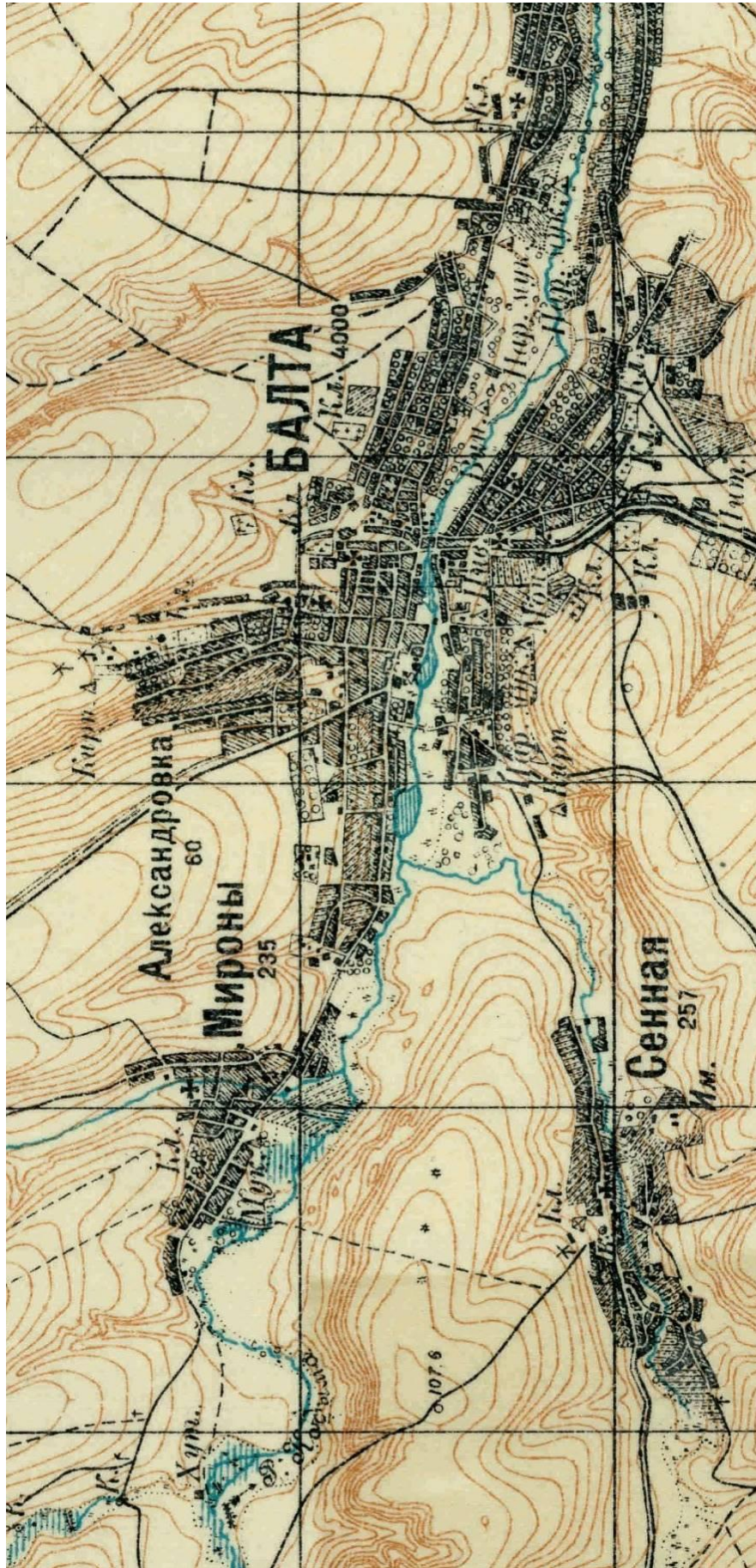

Рис. А.3. Фрагмент трехверстной мапи Шуберта, ряд XXVII, лист 8.

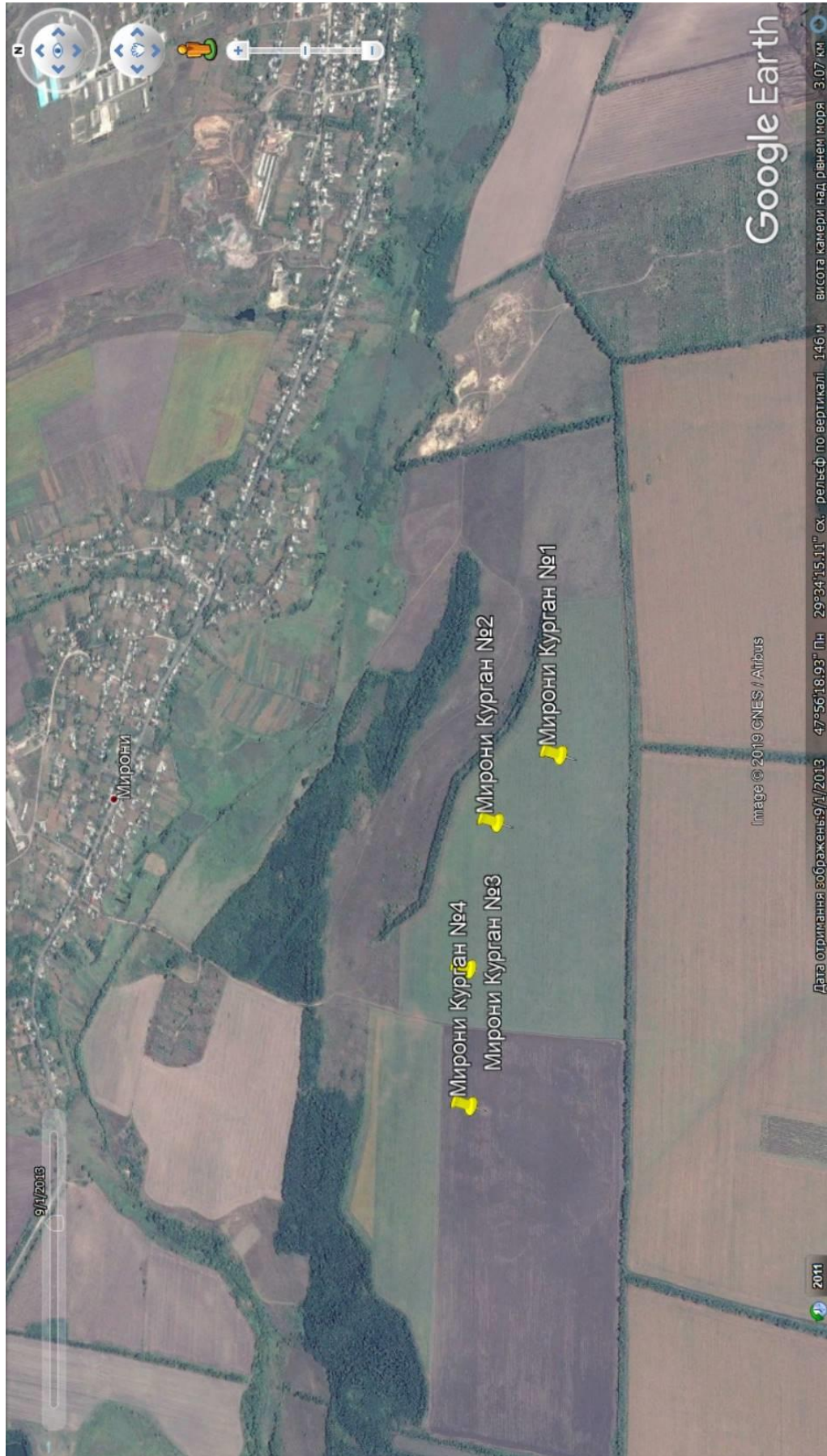

Рис. А.4. Схема розміщення курганної групи біля с. Мирони.

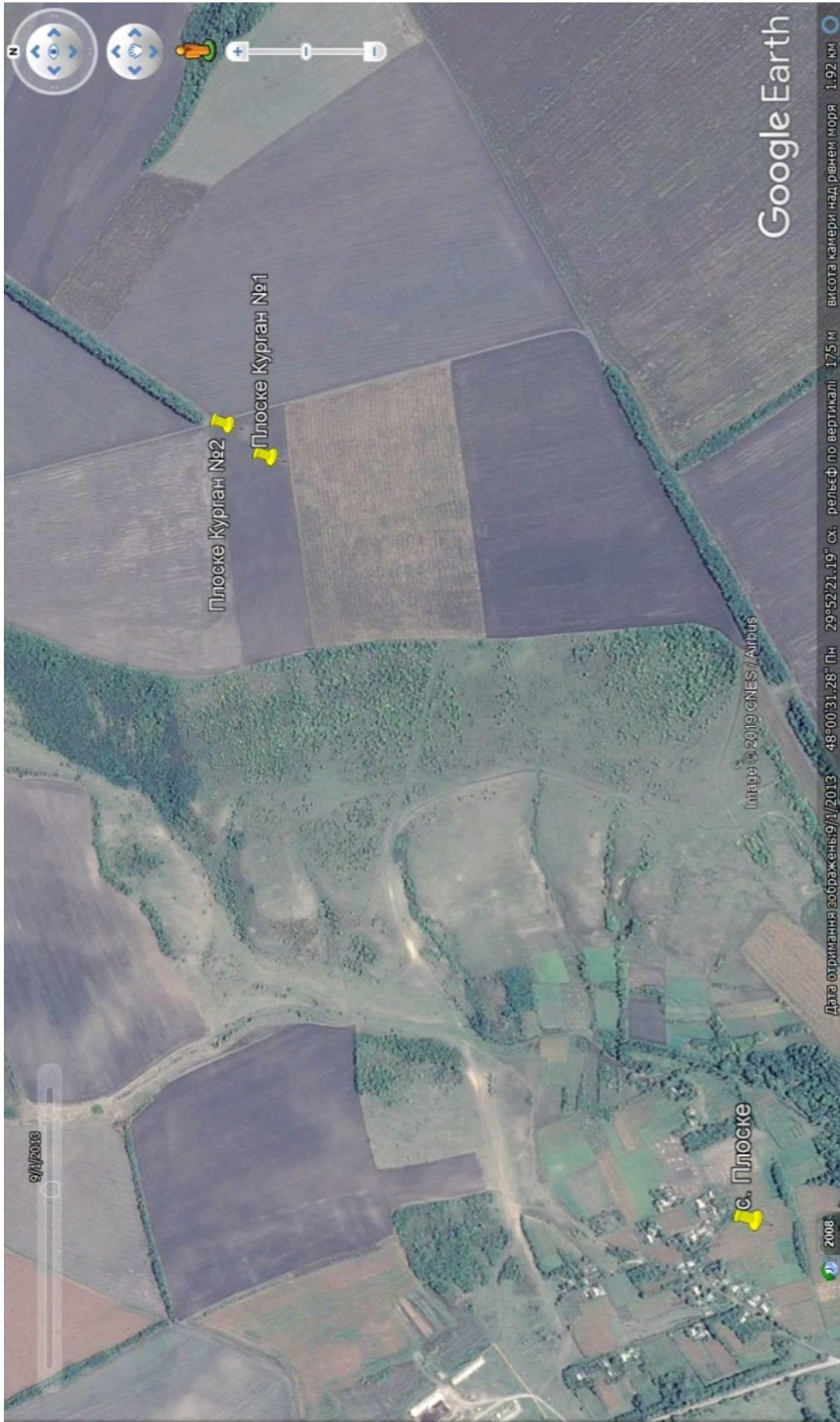

Рис. А.5. Схема розміщення курганної групи біля с. Мирони.

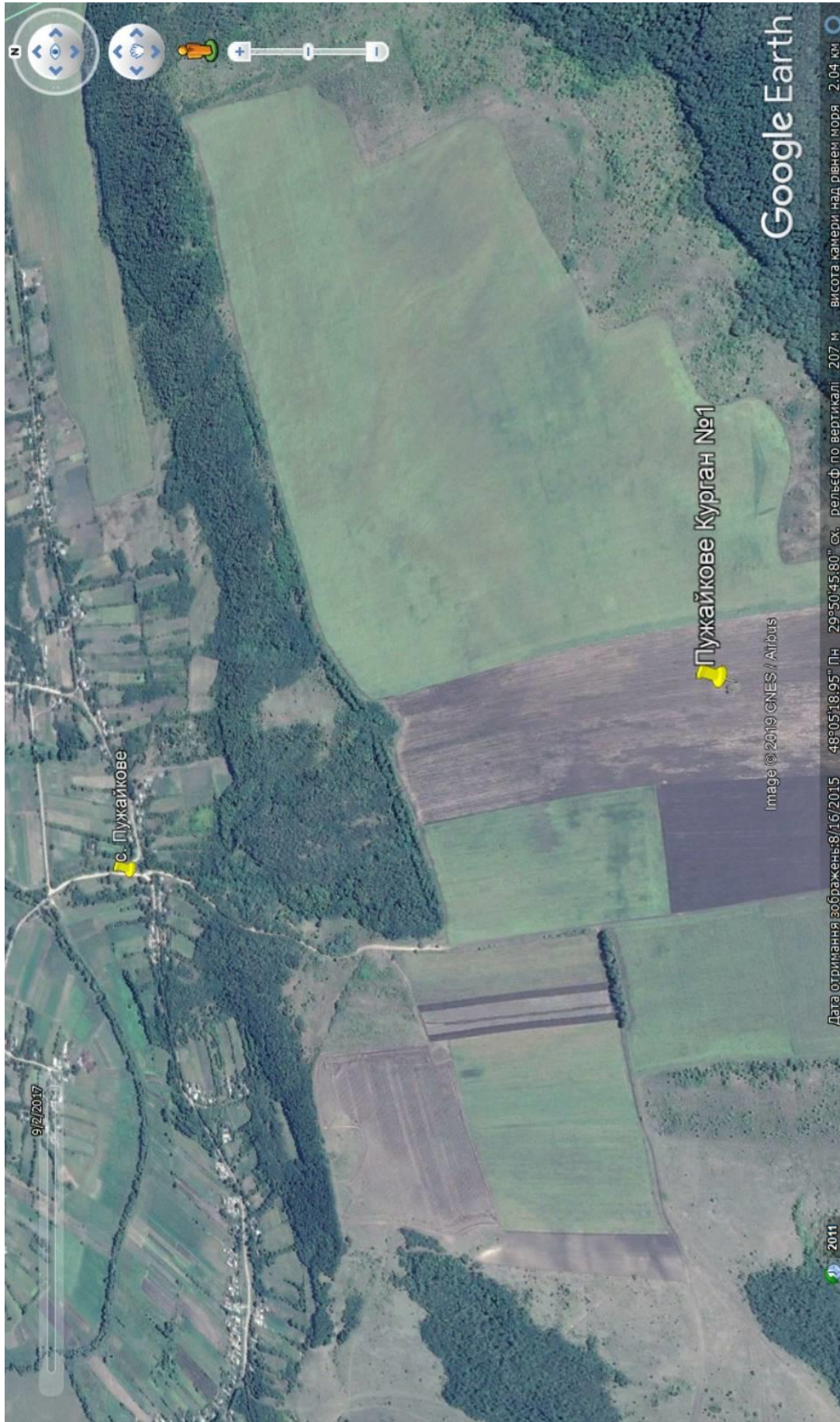

Рис. А.6. Схема розміщення кургану біля с. Пужайкове.

ДОДАТОК Б**Фото Б.1. Шурф №4**

Фото Б.2. Шурф №5

Фото Б.3. Курган №1 біля с. Мирони.

Фото Б.4. Курган №2 біля с. Мирони.

Фото Б.5. Курган №3 біля с. Мирони.

Фото Б.6. Курган №4 біля с. Мирони.

Фото Б.7. Курган №1 біля с. Плоска.

Фото Б.8. Курган №2 біля с. Плоска.

Фото Б.9. Курган №1 біля с. Пужайкове.

ДОДАТОК В**Фото В.1. Вінця посудин.****Фото В.2. Вінця посудин (у профіль).**

Фото В.3. Ручки червоноглиняних посудин (у профіль).

Фото В.4. Ручки червоноглиняних посудин (зверху).

Фото В.5. Стінки червоноглиняних посудин.

ДОДАТОК Г

Таблиця координат археологічних об'єктів, обстежених у 2018 р.

Об'єкт	Широта	Довгота
Курган №2 с. Плоске	48° 0'39.31"Пн	29°52'58.22"С
Курган №1 с. Плоске	48° 0'36.32"Пн	29°52'55.02"С
Курган №1 с. Пужайкове	48° 5'9.53"Пн	29°50'53.88"С
Курган №4 с. Мирони	47°56'6.42"Пн	29°33'35.14"С
Курган №3 с. Мирони	47°56'6.61"Пн	29°33'51.80"С
Курган №2 с. Мирони	47°56'4.24"Пн	29°34'9.84"С
Курган №1 с. Мирони	47°55'58.91"Пн	29°34'18.34"С
Шурф №2 п. Гольма І (Попів Яр)	47°56'8.81"Пн	29°54'5.51"С
Шурф №1 п. Гольма І (Попів Яр)	47°56'8.16"Пн	29°54'6.62"С

ДОДАТОК Д

Табл. Д.1. ПОЛЬОВИЙ ОПИС ЗНАХІДОК 2018

Гольма І (Попів Яр)

№	Найменування знахідки	матеріал	кіль-ть	взято	місце знахідки	Примітки
1	Фрагменти вінець посудин	кераміка	5	3	підйомний матеріал	один сіроглиняний інші червоноглиняні
2	Фрагменти ручок посудин	кераміка	4	3	підйомний матеріал	один з вдавланим орнаментом на місці кріплення до тулова
3	Фрагменти стінок червоно глиняних посудин	кераміка	103	3	підйомний матеріал	3 орнаментовані
4	Фрагменти обмазки	глина	3	0	підйомний матеріал	червоного кольору, незначного розміру
5	Фрагмент стінки сіро глиняної посудини	кераміка	1	0	підйомний матеріал	незначного розміру
6	Фрагмент стінки черепа тварини	кістка	1	0	підйомний матеріал	сучасний
7	Уламки кварцової брили	кварц	2	0	підйомний матеріал	не містять слідів обробки

Всього 119 знахідок, з них взято 9.

Точилове

№	Найменування знахідки	матеріал	кіль-ть	взято	місце знахідки	Примітки
8	Фрагменти стінок ліпних посудин	кераміка	86	0	підйомний матеріал	розмірами від 1x1 см. до 4x5 см.

Всього 86 знахідок, з них взято 0.

Всього за польовим описом знахідок - 205, з них взято 9.